

УДК 37.(091)

*Олена Устименко-Косоріч,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**СЕРБСЬКА БАННО-АКОРДЕОННА ШКОЛА
АКАДЕМІЧНО-НАРОДНОГО ТИПУ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

У статті запропонована концепція сучасної баянно-акордеонної школи на прикладі сербської початкової освіти за фахом. Визначено функціональний блок музичної освіти, естетично-художній та теоретичний, які покладено в основу розробки новітньої музично-освітньої системи. Доведено, що єдність зазначених компонентів сучасної сербської баянно-акордеонної школи складають прогресивний напрямок локально-національної освіти, який може стати прикладом для вітчизняного музичного виховання баяністів-акордеоністів.

Ключові слова: баян-акордеон, освітня система, музична школа, навчання, розвиток, функції, музична теорія.

В статье предложена концепция современной баянно-аккордеонной школы на примере сербского начального образования по специальности. Определены функциональный блок музыкального образования, эстетически-художественный и теоретический, которые положены в основу разработки новейшей музыкально-образовательной системы. Доказано, что единство указанных компонентов современной сербской баянно-аккордеонной школы составляют прогрессивное направление локально-национального образования, которое может стать примером для отечественного музыкального воспитания баянистов-аккордеонистов.

Ключевые слова: баян-аккордеон, образовательная система, музыкальная школа, обучение, развитие, функции, музыкальная теория.

The paper proposes the concept of the modern accordion school for example Serbian primary education in the specialty. Function block of music education, aesthetic and artistic and theoretical is defined, which are the basis for the development of modern music-education system. That the unity of the components of modern Serbian accordion schools make a progressive direction of the local-national education is proved, which could be a model for the national music education bayan-accordion.

Key words: accordion, the education system, a music school, training, development, function, music theory.

Сербська баянно-акордеонна школа академічно-народного типу функціонує на основі двох опозиційних освітніх напрямків: перша – підготовка компетентних аматорів; друга – виховання майбутніх фахівців академічного гатунку, які здатні оволодіти комплексом прийомів виконавської майстерності на високому професійному рівні та представляти національну баянно-акордеонну школу на світовій арені.

Визнання сербської баянно-акордеонної школи як прогресивної освітньої системи, що заснована на синкретичних засадах виховання аматора та професіонала детермінує проаналізувати навчально-педагогічні засади підготовки сербських музикантів з позиції порівняльно-функціонального підходу, які до сьогодні залишались за межами уваги науковців.

Аналіз музично-педагогічної та історичної літератури дозволив констатувати, що до вивчення особливостей розвитку та функціонування сербської баянно-акордеонної школи зверталися ряд дослідників. Автори розкривали її історико-культурний профіль, основні музично-освітні та педагогічні постулати. Серед них: З.-М. Васілевіч, Б. Йованчіч, Т. Богавац, С. Джуріч-Клайн, П. Майсторовіч, К. Манойловіч. Вивчення наукової літератури уможливорює доповнити науково-педагогічну базу за рахунок нових науково-теоретичних результатів.

Мета статті – здійснити порівняльно-функціональний аналіз сербської баянно-акордеонної школи академічно-народного типу.

Порівняльно-функціональний аналіз підготовки сербських баяністів-акордеоністів двох опозиційних музично-виконавських галузей детермінує визначення соціокультурних функцій початкової баянно-акордеонної освіти. І в цьому сенсі визначимо *функцію навчання*, у зміст якої покладено навчання виконавській майстерності та передача широкого кола знань, пов'язаних з осягненням закономірностей музично-інтонаційної мови, її ладово-метричної структури, засобів музичної виразності, особливостей художньої інтерпретації у цілісності музичного твору, вмінь у розкритті змісту виконуваної музики.

Відомо, що навчання знаходиться у взаємозв'язку із *функцією виховання* людини, як культурної особистості. І в цьому сенсі головними завданнями школи стають – формування ціннісних якостей учня не лише музикою, виконавством або культурно-естетичним призначенням мистецтва, а узагальненням сутнісних питань буття, поведінки, спілкування.

Навчальна та виховна функції пов'язані з *розвитком* інтелектуально-творчого потенціалу баяністів-акордеоністів та їх професійних здібностей, адже останні не завжди знаходяться на рівні, здатному забезпечити високу якість творчої діяльності. Л. Виготський вважає якісним саме те навчання, яке володіє здатністю «передбачення» [3, с. 332], а саме – розвивати якості і вміння особистості для майбутньої успішної реалізації професійної діяльності вихованцем. Теоретичне положення автора щодо розвиваючого

навчання набуває особливої актуальності у контексті початкової баяністичної освіти, адже виконавська практика баяніста-акордеоніста детермінує володіння комплексом творчих здібностей, особисто-психологічних властивостей, досконалість яких забезпечує гармонізацію, формування умов, ефективність навчання та виховання майбутнього виконавця. Отже, три загальноосвітні функції відносимо до категорії мікрофункцій – внутрішніх функціональних завдань освітнього процесу початкової музичної школи, які на думку автора, ефективно спрацьовують у наслідок «позитивного мотиваційного фону усіх видів, сторін та форм навчально-музичної діяльності» [2, с. 61].

Другий блок функцій сербської баянно-акордеонної школи визначимо як макрофункції, що детермінують розкриття зовнішньої діяльності сербської баяністичної школи. У цьому сенсі виділимо концертно-просвітницьку функцію, яка уможлиблює реалізацію наступних цілей: забезпечення усім учням баяну-акордеону можливості (у різних формах) концертно-публічної діяльності, що оптимізує формування виконавської майстерності, підвищує зацікавленість до занять, відбиває соціокультурне призначення музики, підвищує та актуалізує престиж професії; презентація баянно-акордеонної школи як невід'ємного компонента культури; активізація художнього буття у соціальному просторі, в якому функціонує баянно-акордеонна школа.

Зазначимо, що з метою проведення концертно-просвітницької діяльності педагоги баяністичних закладів Сербії співпрацюють із загальноосвітніми закладами, клубами культури та дозвілля з метою залучення їх вихованців до творчої діяльності музичних шкіл. І в цьому сенсі сербські баяністичні освітні установи виконують *культурно-інтегративну функцію*. Зміцнюючи методологічну та теоретичну базу підготовки потенційних професійних виконавців та аматорів, музичні заклади сприяють оновленню змісту позакласної музичної роботи з дітьми, методів проведення шкільних занять музики у загальноосвітніх закладах.

Р. Тельчарова-Куренкова розглядає функції музичної школи з позиції філософії музичної освіти. Автор наполягає на утилітарній функції музичної школи та зазначає, що заняття музичним мистецтвом слугують реалізації завдань, які розташовані за межами музичного мистецтва: розвиток естетичного чуття, активізація розумової діяльності, поліпшення шкільної успішності, активізація реактивності, здатність до концентрації тощо [5].

Іншу функцію автор визначає як дидактичну, що відбивається у навчанні практичній діяльності (гри на інструменті), оволодіння певними знаннями у галузі історії, теорії, побудови музичних творів, історії виконавства тощо. Р. Тельчарова-Куренкова акцентує увагу на *феноменологічній функції* музичної школи, яка сфокусована на усвідомленні статусу музики у розвитку особистості, що здатна розкривати

та оптимізувати духовний потенціал індивіда [5].

Феноменологічну роль сербської баянно-акордеонної школи розглядаємо як *надфункцію*, яка існує у іншому вимірі та замикає цілісність навчальної, виховної, розвиваючої та культурно-інтегрованої складових функціональної музично-освітньої системи. Б. Асаф'єв зазначає, що актуалізація чинників за межами феноменальності музики та феноменологічного підходу як процес осягнення її начал у системі музичної освіти залишається обмеженим [1].

Спираючись на аналіз сербської баянно-акордеонної школи, визначимо теоретичні засади, які можуть бути покладені у концепцію сучасної розбудови вітчизняної допрофесійної баянно-акордеонної освіти. Запропонований теоретичний проект ґрунтується на комплексі дисциплін, які викладаються у музичній школі за кваліфікаціями професіонал/аматор з урахуванням освітніх, пізнавальних, творчих ситуацій, які виникають у процесі виховної діяльності, що складається з наступних положень: сучасна початкова баянно-акордеонна музична освіта – фундаментальна складова системи художньо-естетичного виховання, основа розвитку професійної та аматорської діяльності у музичній галузі; баянно-акордеонна школа – соціальний інститут, спрямований на формування культурного прошарку компетентних слухачів-споживачів музики та фундаментальної підготовки потенційних музикантів академічного гатунку; початкова баянно-акордеонна освіта – цілісна функціональна система, яка розвивається у єдності мікрофункцій (навчання, виховання та розвиток учнів) та макрофункцій (поширення академічної музики, активізація народно-національних традицій на «баяністичній моделі», культурно-естетична інтеграція соціуму); діяльність баянно-акордеонної школи у цілісності навчальної, виховної та розвиваючої компонентів музично-освітньої системи спирається на феноменологічний статус народної та академічної музики як невід'ємної складової духовного начала кожної особистості; зміст навчальної баянно-акордеонної освіти сфокусовано на реалізацію двоєдиної виховної моделі, що ґрунтується на системі виховання адекватного сприйняття та виконавства музичних творів; початковий етап виховання баяніста-акордеоніста в музичній школі спрямований на розвиток якостей сприйняття, розуміння та опанування інтонаційно-мовної структури як художньо-образного змісту музики; система початкової баянно-акордеонної освіти реалізується у процесі закладання основ художньо-виконавської практики та формуванні відповідної технічної бази, що складає основу видам майбутньої музичної діяльності – професійної/аматорської; процес занять виконавським мистецтвом інтегрується з функціями всебічного виховання та розвитку особистості; базою навчання основам виконавського мистецтва слугує опанування організованим ігровим апаратом (координація рухів у «пропорції» функції передбачення звукового акту та характеру виконуваної музики); виховання

у баяніста-акордеоніста відповідного естетичного чуття звуку-тембру та динамічній гнучкості, що обумовлено інструментальними технічними характеристиками інструмента; головним завданням баянно-акордеонної школи – є формування відчуття метро-ритмічної пульсації, акцентуації та темпу на складних метричних побудовах музики (7/8; 4/6; 6/8), що суперечить дидактичним канонам вітчизняної музичної освіти. Це можемо пояснити складною метричною структурою сербської народної музики, що спрацьовує на «етно-ментальному» рівні особистості та не викликає особливих зусиль у опануванні складними метро-ритмічними організаціями; фундаментальним завданням баянно-акордеонної школи є розвиток виконавської пам'яті як інтегративної цілісності її видів (образну, слухову, зорову, рухову, тактильну, мовно-логічну, емоційну, фактурну, позиційну тощо); розвиток виконавської майстерності у поліхудожній змістовності як принцип формування образного сприйняття та мислення баяніста-акордеоніста; формування творчих навичок у різних навчальних, пізнавальних та виконавських ситуаціях як засіб залучення учнів до музичного мистецтва; активізація самостійності у процесі набуття, засвоєння, накопичення навичок та вмінь як засіб тренування баяніста-акордеоніста до професії; оволодіння музичним репертуаром відповідно до особистих мотиваційних цілей за напрямком музичної освіти, особливостям навчальної ситуації, індивідуальним естетичним і музично-художнім потребам, накопичення репертуарного фонду для концертних виступів, музикування у суспільному (масовому) середовищі, удосконалення виконавської майстерності; організована концертна діяльність учнів як складова навчального процесу школи, актуалізація практично-виконавської діяльності до рівня культурно-художніх подій суспільного значення; організована конкурсна справа як засіб активізації художньо-творчого процесу баянно-акордеонної школи, підвищення професійно-виконавського рівня учнів; обмін педагогічним, творчим, методичним досвідом з загальноосвітніми та культурно-дозвільними установами з метою адаптації та впровадження спільних музичних проєктів розвитку дітей та молоді.

Реалізація зазначених теоретичних положень початкової баянно-акордеонної школи уможлиблюється за умов становлення професійно-педагогічної культури педагога – «особистісна системна якість, що заснована на розвитку навичок рефлексії змісту та результатів діяльності усіх суб'єктів музично-виховного процесу» [2, с. 64].

Для практичної реалізації запропонованих теоретичних положень вмістимо їх у чотири блоки: до першого блоку – відносимо перші три положення, що визначають соціокультурний статус баянно-акордеонної освіти, роль у естетично-художньому вихованні молоді, системно-структурний характер; другий блок включає наступні три положення, що висвітлюють суспільно-художню спрямованість діяльності баянно-

акордеонної школи; третій блок віддзеркалює головні положення щодо змісту та методичній засад навчання, виховання та розвитку баяністів-акордеоністів (7–16 положення); четвертий блок складається з останніх чотирьох компонентів, які вказують на взаємодію баянно-акордеонної школи з зовнішнім середовищем – культурно-освітніми суспільними інститутами, що підвищує та стверджує її соціокультурний статус.

Зрозуміло, що забезпечення ефективності практичної реалізації зазначених теоретичних положень уможлиблюється у взаємодії усіх структурно-теоретичних компонентів (без виключення окремих дисциплін, або скорочення їх змістового контексту), скасування регламентовано-стандартизованого дисциплінарного комплексу музичних шкіл, відмова від навчально-спланованої академічної звітності нівелює спрямованість до досконалої музичної освіти.

Проте, реалізацію запропонованого функціонально-теоретичного проекту баянно-акордеонної освіти вбачаємо у структурній реконструкції музичної освіти з триетапної (школа, коледж, ВУЗ) на дворівневу (школа, ВУЗ), на прикладі сербського баянно-освітнього досвіду. Реконструктивний зміст полягає у поєднанні початкової та середньої баянно-акордеонної освіти у єдиний музично-виховний системно-функціональний комплекс.

Отже, реалізація теоретичних принципів у процесі удосконалення діяльності музичної школи не може обмежуватись тільки змістом і дидактичними методами навчальної музичної освіти, необхідний перегляд її структури: введення неподільної дев'ятирічної музично-виховної системи, яку умовно можемо розподілити за змістовно-освітнім сенсом на три відносно завершені навчальні етапи: I–III роки навчання – *загальномузичний освітній період*; IV–VI роки – *орієнтовно-фаховий*; VII–IX роки – *професійно-спеціалізований*.

Висновки. Узагальнення функціональних та теоретичних положень початкової музичної освіти на основі сербської баянно-акордеонної школи академічно-народного типу детермінує визначення ключових понять та їх впровадження науковий обіг музичної педагогіки, музикознавства та музичної естетики. В. Медушевський справедливо визначає, що поглиблення теорії музичної освіти полягає у її синкретизмі з фундаментальними теоретичними положеннями музикознавства: «теорією музичної культури, музичного мистецтва та музичного мислення» [4, с. 35]. І в цьому сенсі автор підкреслює, що «музична теорія має окреслити освітній ідеал, який відповідає об'єктивним вимогам суспільства та людини, що розвиваються» [4, с. 35].

Вихідними положення у розбудові сучасної концепції початкової баянно-акордеонної освіти стає *інтонаційно-змістовна спрямованість методів баяністичного виховання*, що обумовлена орієнтовним контекстом музичних видів та форм, програм та методичних настанов, навчальних занять та контролю виконавської діяльності учнів, який спирається на положення теорії музично-мовної інтонації та її проекції у різних музично-

практичних аспектах;

Художньо-творча спрямованість суб'єктів педагогічної та навчальної справи музичної школи постулює вимоги принципової відмови від нормативного впливу на вихованців у процесі передачі музичного досвіду, що детермінує з одного боку – формування вмій відповідно до мотиваційного сутності музиканта та його підпорядкованості до певної музично-практичної діяльності, з іншого, – активізує творчий підхід у педагогічній та навчальній галузях;

Взаємообумовленість загальномузичного та системного оволодіння компонентами спеціалізованої освіти баянно-акордеонного напрямку у музичній школі, що ґрунтується на базі цілісної музичної та загальнохудожньої освіченості майбутніх представників музично-комунікативних процесів – виконавців аматорів, компетентних шанувальників та баяніста-акордеоністів академічного гатунку.

Підкреслимо, що викладені позиції щодо теоретичних положень, фундаментальних завдань та функціонального змісту понятійної тріади музичного виховання складають основу у розбудові сучасної концепції музичної школи як соціокультурного інституту, покликаного зберігати та розвивати музично-культурні надбання суспільства-нації. Запропонована стратегія розвитку баянно-акордеонної школи на прикладі сербської музичної освіти може бути спрямована на подолання кризових тенденцій у вітчизняній системі початкового виховання музикантів, що стають особливо наочними в період переходу українського суспільства на умови нової політичної та соціально-економічної формації.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розкритті естетичного виховання баяністів-акордеоністів в сербських баянно-акордеонних школах академічно-народного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асафьев Б. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании : сб. статей / Б. Асафьев. – изд. 2-е. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с.
 2. Барбузюк Т. К обновлению концепции начального музыкального образования / Т. Барбузюк // Весник Магнитогорской консерватории, 2008. – № 2. – С. 61–70.
 3. Выготский Л. Психология искусства / Л. Выготский. – 3-е изд. – М. : Искусство, 1986. – 573 с.
 4. Медушевский В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. Медушевский. – М. : Музыка, 1976. – 253 с.
- Тельчарова-Куренкова Р. К новой философии музыкального воспитания: от утилитаризма к феноменальности / Р. Тельчарова-Куренкова // Вопросы подготовки музыканта-педагога : межвуз. сб. статей. – вып. 2 / сост. А. Якупов, М. Берлянчик. – Магнитогорск : изд-во МаГК, 1997. – С. 12–25.